

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

شیوع ویروس کرونا و فاز جدید جنگ نفتی

(قسمت اول)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فرشته مقدم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	نکات برجسته
۳	مقدمه
۴	پیشینه جنگ نفتی
۶	تبعات رقابت نفتی
۶	الف. روسیه
۷	ب. عربستان
۷	ج. آمریکا
۸	پشت پرده جنگ نفتی مسکو - ریاض
۸	
۹	وینار ۹ آوریل
۹	توافق نهایی اوپک پلاس
۱۰	واکنش بازار پس از توافق نهایی اوپک پلاس
۱۰	الف. جهش نفت آمریکا
۱۰	ب. سقوط بورس های عربی
۱۱	جمع بندی

- * بحران جهانی همه‌گیری ویروس کرونا و بازیگران جدید نفتی عامل تشدید کننده روند سقوط قیمت نفت
- * تاثیرگذاری سیاست کاهش تولید نفت «اوپک پلاس»، در صورت کاهش سایر کشورهای تولیدکننده، از جمله آمریکا و کانادا
- * سقوط جهانی قیمت نفت خام علی‌رغم ارائه کمک‌های مالی بی‌سابقه کشورهای ثروتمند جهان برای تقویت اقتصاد جهانی و مقابله با رکود ناشی از شیوع ویروس کرونا
- * پایان نهمین نشست وزیران نفت و انرژی ۲۳ کشور عضو و غیرعضو سازمان کشورهای صادرکننده نفت بدون توافق مکزیکی
- * موارد مطرح شده در نشست اوپک پلاس؛ تأثیر ویروس کرونا، سقوط جهانی قیمت نفت و کاهش جهانی تقاضای نفت، افزایش بی‌سابقه مازاد عرضه و افزایش سطح ذخیره سازی تجاری کشورهای OECD^۱
- * آمریکا بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت جهان با مجموع تولیدات نفتی نزدیک به ۱۱ میلیون بشکه در روز و پشت سر گذاشتن عربستان و روسیه در ماه‌های اخیر
- * فن آوری "فراکینگ" عامل تولید بالای نفت آمریکا و خطرناک برای محیط زیست
- * توجه روسها به "اتحاد نانوشته" و تبانی "محور واشنگتن - ریاض"

^۱ - سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (Organisation for Economic Co-operation and Development یا OECD) سازمانی است بین‌المللی، دارای ۳۵ عضو، که اعضای آن متعهد به اصول دموکراسی و اقتصاد آزاد هستند. این سازمان به تعبیری عمده‌ترین سازمان بین‌المللی تصمیم‌گیرنده اقتصادی است. مقر اصلی این سازمان در شهر پاریس است.

ادامه دار شدن سقوط جهانی قیمت نفت به جهت رقابت‌های نفتی به‌ویژه با ورود تولیدکنندگان جدید و بحران شیوع کرونا که به تشدید این سقوط افزود، فروش عمده نفت جهان را در کانال قیمتی زیر ۲۵ دلار در هر بشکه قرار داد و کشورهای صادرکننده نفت را برای دستیابی به توافقی که بتواند تعادل قیمت نفت را به بازارهای جهانی بازگرداند، سر میز مذاکره کشاند. از این رو نهمین نشست وزیران نفت و انرژی ۲۳ کشور عضو غیرعضو سازمان کشورهای صادرکننده نفت ساعت ۱۹ روز پنج‌شنبه، بیست و یکم فروردین ماه (۹ آوریل) از طریق وبینار (سمینار آنلاین) به ریاست وزاری انرژی عربستان و روسیه برگزار شد و تا ۵ بامداد جمعه ادامه پیدا کرد. در این اجلاس که به صورت ویدئویی برگزار شد علاوه بر وزیران کشورهای عضو اوپک، وزیران نفت کشورهای دیگری از جمله آمریکا، کانادا و برزیل نیز شرکت داشتند. چرا که اعضای اوپک پلاس بر این مهم واقفند که سیاست کاهش تولید نفت زمانی می‌تواند تاثیرگذار باشد که سایر کشورهای تولیدکننده، از جمله آمریکا و کانادا نیز از میزان تولید نفت خود بکاهند. کارشناسان قبل از آن این نشست را برای بازارهای نفت، مرگ یا زندگی ارزیابی کرده بودند.

گفتنی است در "توافق نهایی اوپک پلاس"، توافقاتی صورت گرفت که مکزیکو سیتی را با این توافق همراه کرد. قبل از آن به رغم توافق همکاری همه تولیدکنندگان عضو و غیرعضو اوپک، مکزیک با نحوه سهمیه بندی کاهش جهانی عرضه نفت مخالف بود و گفته می‌شود که عامل طولانی شدن نشست نیز همین موضوع بوده است.

هر چند شیوع ویروس کرونا؛ "کاهش رشد اقتصادی کشورهای عمده مصرف کننده نفت"، "عدم وجود توازن در عرضه و تقاضا در بازار جهانی نفت"، "کاهش تقاضای نفت" و "افت شدید قیمت نفت" را به همراه داشت، لیکن نباید نادیده انگاشت که جنگ نفتی تقریباً از سال ۲۰۱۴ و با ورود آمریکا به جرگه تولید و صادرکنندگان نفت و به‌ویژه فن‌آوری بحث‌انگیز "فراکینگ" آغاز شد. موضوعی که کشورهای عضو اوپک را از ماه‌های نخستین سال گذشته میلادی ۲۰۱۷ بر آن داشت تا با کاهش تولید، قیمت‌ها را بالا نگهدارند و از سقوط قیمت نفت جلوگیری کنند. این پژوهش کاربردی که با روش «اسنادی» انجام شده در صدد است تا با ارائه دیدگاه‌های گوناگون به واکاوی دلایل سقوط قیمت نفت، علل و عوامل اثرگذار و پیشینه موضوع بپردازد. از این منظر یادآور می‌شود که قیمت‌ها نیز در همین راستا (عقبه موضوع) و با توجه به اتفاقات، نشست‌ها و عوامل دخیل ارائه شده است، لذا اعداد و ارقام از این منظر قابل ارزیابی است.

لیکن آنچه بیش از همه مهم تلقی می‌شود اینکه آیا می‌توان افق روشنی را برای این حامل انرژی متصور بود؟ و آیا توافقات صورت گرفته می‌تواند از روند سقوط قیمت نفت بکاهد؟

^۱- فراکینگ فرآیندی است که طی آن، آب، ماسه و مواد شیمیایی با فشار بسیار زیاد به اعماق زمین پمپ می‌شود، تا سنگ‌های رسوبی حاوی هیدروکربن‌ها بشکنند و در نتیجه آن، نفت و گاز استخراج شود. به باور کارشناسان محیط زیست، تولید نفت و گاز از راه فن‌آوری "فراکینگ" به محیط زیست آسیب‌های بسیاری وارد می‌کند. گفته می‌شود که این فرآیند برای هوا، زمین و آب خطرناک است.

پیشینه جنگ نفتی

آمریکا در سال ۲۰۱۴ با انقلاب در تکنولوژی نفت شیل (shale) توانست بخش بزرگی از بازار جهانی نفت را به تصرف خود درآورد. تولید نفت شیل در سال‌های بعد از حدود ۰/۴ میلیون بشکه در روز به بیش از ۴ میلیون بشکه افزایش یافت. در نارضایتی از این وضعیت عربستان با سرازیر کردن نفت به بازارهای جهان در صدد مقابله برآمد تا با کسب میلیاردها دلار ذخایر ارزی بتواند در مقابل افت سود در دراز مدت مقاومت کند. رکود اقتصادی سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ و نیاز به کاهش قیمت نفت در چین فرصتی بود تا عربستان سعودی و روسیه بتوانند درآمدها را همچنان پایدار نگه دارند. در سال ۲۰۱۶ دو کشور به این نتیجه رسیدند که در همکاری با یکدیگر و نه به تنهایی، می‌توانند قیمت جهانی نفت را تغییر دهند.

تولید نفت در آمریکا در پایان سال ۲۰۱۷ به بیش از ۱۰ میلیون بشکه رسید چرا که فن‌آوری "فراکینگ" این افزایش تولید را ممکن ساخته بود. واشنگتن در ماه‌های اخیر با مجموع تولیدات نفت خود با نزدیک به ۱۱ میلیون بشکه در روز عربستان و روسیه را پشت سر گذاشت تا به بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت در جهان تبدیل شود. با این وجود اتحاد ریاض و مسکو همچنان ادامه داشت زیرا هیچ‌گونه اختلال اساسی در بازار انرژی وجود نداشت تا وقتی که ویروس کرونا باعث کاهش تقاضای نفت در آسیا خصوصاً در چین شد. از این زمان عربستان سعودی و روسیه وارد یک فاز جدید شدند که در آن می‌بایست میان ادامه همکاری دو کشور و یا ورود به یک بازار رقابتی‌تر یک مورد را انتخاب کنند.

منبع: اینترکانتیننتال اکسچنج. بی بی سی

پر واضح است که ورود روسیه و عربستان به این فاز جدید می‌تواند به اقتصاد هر دو کشور آسیب برساند. کاهش سهام شرکت‌های ملی "روس نفت" و "آرامکو" در حال حاضر دلیلی بر این ادعاست. عربستان برای ایجاد تعادل در بودجه خود نیازمند قیمت نفت حدود ۴۷,۵۰ تا ۵۰ دلار در هر بشکه بوده و روسیه نیز که به میزان زیادی

وابسته به صادرات نفت است، برای حفظ تعادل بودجه خود به قیمت بالاتر از ۴۵ دلار در هر بشکه نیاز دارد.^۱ از این رو اعضای سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) و کشورهای تولید و صادرکننده نفت غیر اوپک (اوپک پلاس)^۲ توافق کردند تا برای ایجاد تعادل در بازار و افزایش قیمت نفت، مجموع تولید خود را یک میلیون و ۲۰۰ هزار بشکه در روز کاهش دهند. پس از آن و در نیمه آذر سال ۱۳۹۸ (پنجم دسامبر ۲۰۱۹) تولیدکنندگان نفت به رهبری عربستان و روسیه^۳ به توافق رسیدند جدای از آن یک میلیون و دویست هزار بشکه در روز، ۵۰۰ هزار بشکه دیگر تنها در سه ماه اول سال ۲۰۲۰، تولید نفت خام خود را کاهش دهند. این توافق در واقع مربوط به ماه مارس (اسفند) و سه ماه اول سال ۲۰۲۰ می‌شد و برای بعد از پایان این دوره، هیچ توافقی صورت نگرفت. اما مخالفت غیرمنتظره روسیه به‌عنوان رهبر غیراوپکی‌ها با پیشنهاد کاهش تولید، شوک بزرگی به بازار نفت وارد کرد، به طوری که شاخص‌های برنت و نفت خام آمریکا در ششم مارس (۱۶ اسفند) به ترتیب ۹ و ۱۰ درصد سقوط کرد تا بیشترین ریزش روزانه نفت از سال ۲۰۰۸ رقم بخورد. مخالفت روسیه با کاهش بیشتر تولید موجب شد که این گروه حتی توافق قبلی خود مبنی بر کاهش تولید ۱/۷ میلیون بشکه در روز را هم تمدید نکند، بنابراین تولیدکنندگان نفت از اول آوریل توانستند بدون هیچ محدودیتی به میزان دلخواه به تولید نفت بپردازند.^۴ سقوط ۱۱ درصدی قیمت نفت در پایان معاملات بیستم مارس بازارهای جهانی که روند مثبت بدترین عملکرد ماهیانه تاریخ خود را داشت،^۵ به نوعی بیانگر این موضوع بود که صرف کاهش تولید نفت، نمی‌تواند عاملی برای تثبیت و یا لاقط جلوگیری از افت قیمت نفت شود.

با فرار سیدن ماه آوریل و پایان تعهد کاهش تولید یک میلیون و ۷۰۰ هزار بشکه‌ای عربستان سعودی و دیگر اعضای اوپک، ریاض تلاش کرد رویکرد جدیدی را اتخاذ کند و به جنگ نفتی با مسکو بپردازد. این زورآزمایی در بازارهای جهانی اما تبعاتی تاریخی در پی داشت. چنانکه سه ماهه اول سال میلادی در حالی به پایان رسید که معاملات آتی نفت خام در نیویورک ۷۰ درصد سقوط را ثبت کرد.

عرضه نفت وست تگزاس اینترمدیت با بهایی کمتر از ۲۱ دلار در ۱۸ سال گذشته و برنت دریای شمال به بهای ۲۵ دلار در ۱۷ سال گذشته بی سابقه است. این کاهش ارزش نفت خام، سرآغاز فصلی تازه و البته سرد در بازارهای جهانی شد. موسسه گلدمن ساکس پیش‌بینی کرده بود که در ماه جاری میلادی (آوریل) بازارهای جهانی با کاهش تقاضای روزانه ۱۸ میلیون و ۵۰۰ هزار بشکه رو به رو باشند.

۱- جنگ نفتی هم زمان روسیه با عربستان و آمریکا، شهره پولاب، دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۹/۱/۷

۲- اوپک پلاس یک کارتل نفتی متشکل از مجموع کشورهای عضو اوپک و کشورهای غیر عضو اوپک است که هر دو گروه تولید کننده نفت بوده و در بازار جهانی نفت به ایفای نقش می‌پردازند. در حقیقت مشورت و سیاست‌گذاری مشترک میان ۱۰ کشور تولیدکننده نفت (روسیه، مکزیک، جمهوری آذربایجان، بحرین، سوئدان، سوئدان جنوبی، مالزی، قزاقستان، برونئی، و عمان) در کنار ۱۳ عضو اوپک (الجزایر، ایران، عراق، کویت، لیبی، نیجریه، قطر، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، اکوادور، آنگولا، ونزوئلا و کنگو)، به اوپک پلاس شهرت یافته است.

۳- "الکساندر نواک" وزیر انرژی روسیه پس از بحث و گفت و گوهای طولانی در مقر اوپک در وین گفت: ما تصمیم گرفتیم تا سه ماهه اول سال آینده ۵۰۰ هزار بشکه در روز تولید را کاهش دهیم.

۴- سقوط آزاد نفت با «نه» روسی، دنیای اقتصاد، ۱۳۹۸/۱۲/۱۹

۵- قیمت نفت ۱۱ درصد دیگر سقوط کرد، خبرگزاری پانا، ۱۳۹۹/۱/۲

برخی از تحلیلگران بازار انرژی بر این باورند که در این ماه روزانه ۲۰ میلیون بشکه نفت خام به انبارهای نفتی روانه می‌شود. مازاد عرضه، در پی رقابت روسیه و عربستان سعودی بر سر افزایش تولید هیچ تناسبی با تقاضای بازار ندارد و این زنگ خطری است که از ماه مارس به صدا درآمده.^۱

تبعات رقابت نفتی

کاهش قیمت نفت به صورت مستقیم درآمدهای این کشورها (صادرکنندگان) را با کاهش رو به رو می‌سازد. از سوی دیگر وضعیت فعلی جهانی و شوک اقتصادی در اثر تعطیلی کسب و کارها و صنایع مختلف از جمله صنایع گردشگری ظرفیت تقاضای جهانی را تحت تاثیر منفی خود قرار خواهد داد، سرمایه‌گذاری در این کشورها را محدود خواهد کرد و از سوی دیگر موجب کاهش سایر درآمدهای این کشورها خواهد شد.

روسیه و عربستان دو کشور با بیشترین میزان تولید نفت، بلاشک با کاهش قیمت نفت، با مشکلات و سختی‌هایی رو به رو خواهند شد، تغییری که می‌تواند تاثیر بزرگی بر آرایش سیاسی - اقتصادی در کشورهای نفتی داشته و تبعات فراوانی را در پی داشته باشد. هر چند برخی از کارشناسان روسی بر این باورند که قدرت و توان روسیه برای مقابله با این مشکل بیشتر از عربستان است، لیکن ورود امریکا به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت می‌تواند زنگ خطری برای کشورهای سنتی تولیدکننده از جمله ریاض و مسکو باشد.

الف. روسیه

روسیه در پنج سال گذشته بودجه خود را به شکلی انقباضی مدیریت کرده و اقدام به ذخیره ۵۵۰ میلیارد دلار کرده است. بر اساس نظر مقامات این کشور در صورت لزوم مسکو می‌تواند با قیمت نفت بین ۲۵ تا ۳۰ دلار در هر بشکه بودجه کشورشان را به خوبی مدیریت کند. اخیراً وزارت دارایی روسیه اعلام کرد که برای تأمین بودجه حتی اگر قیمت نفت پایین باقی بماند، می‌توانند از صندوق ثروت ملی تا ۱۵۰ میلیارد دلار برداشت کنند. اگر نفت خام به طور متوسط ۲۷ دلار در هر بشکه فروخته شود، روسیه برای تراز کردن بودجه سالانه باید ۲۰ میلیارد دلار از این صندوق برداشت کند.^۲

گفته می‌شود روسیه در این رقابت در تلاش بود که یک بار برای همیشه تولید نفت شیل آمریکا را از بین ببرد. تلاش برای بالا نگه داشتن قیمت نفت با محدود کردن تولید فقط باعث افزایش تولید نفت شیل در آمریکا می‌شود. قیمت نفت پایین می‌تواند بسیاری از شرکت‌های نفتی شیل آمریکا را با ورشکستگی رو به رو کند.

^۱ - آتش جنگ نفتی و کرونا؛ سرآغاز فصل سرد بازار، بی بی سی، ۱۱ آوریل ۲۰۲۰ (۱۳ فروردین ۱۳۹۹)

^۲ - جنگ نفتی روسیه و عربستان؛ کدامیک زودتر تسلیم می‌شود؟ خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۸/۱۲/۲۸

ب. عربستان

کاهش بهای نفتی به خودی خود دولت‌های نفتی را با کاهش منابع مالی رو به رو می‌سازد. آنها از بخش عمده‌ای از درآمد سالیانه خود که بودجه آنها را تشکیل می‌دهد محروم خواهند شد. سهم نفت در GDP کشورهای غرب آسیا که دارای پروکسی^۱ در سطح منطقه هستند به طور میانگین حدود ۱۵ تا ۱۸ درصد است.

کاهش شدید قیمت نفت و کاهش تقاضای جهانی می‌تواند بسیاری از تولیدکنندگان نفت را از بازار خارج کند. چرا که با کاهش بیشتر قیمت نفت استخراج نفت نسبت به هزینه آن منطقی نخواهد بود. امری که عربستان را تشویق کرده است تا جنگ قیمت خود با روسیه را ادامه دهد. به امید اینکه بتواند سهم خود در آینده بازار نفت را افزایش داده و رقبای سنتی خود را از بازار حذف کند. با این حال کاهش تقاضای جهانی به دنبال شیوع ویروس کرونا و احتمال ثبات طولانی مدت تاثیر این بحران، می‌تواند طرح عربستان برای کسب منافع و حذف رقبای خود را تبدیل به مشکلی برای خود عربستان کند. با این حال آنچه حتمی است کاهش توانایی دولت‌ها در زمینه مالی است. امری که می‌تواند موجب کاهش حمایت آنها از پراکسی‌ها و بازیگران نیابتی خود شود. کاهش تولید نفت کشوری مثل عربستان را که اقتصاد آن به شکل تمام عیار وابسته به نفت است چه به لحاظ طرح‌های داخلی و چه به لحاظ جنگ در یمن بسیار شکننده و آسیب‌پذیر خواهد کرد.^۲

ج. آمریکا

پس از روی کار آمدن ترامپ در آمریکا این کشور اقدامات لازم برای صدور نفت و مجوزهای لازم را در این خصوص اخذ کرده و در یک "چشم انداز جدید"، آمریکا در بحث صدور انرژی وارد بازار شد و از آنجا که ورود یک بازیگر جدید مستلزم کسب سهمی از بازار است بر این اساس آمریکایی‌ها برای باز کردن جای پای خود در بازارهای جهانی صدور نفت، ناگزیر به حذف سایر رقبا بودند.

اقدامات آمریکا در این کارزار شامل اعمال تحریم‌های شدیدتر علیه ایران و ایجاد درگیری در کشورهای، چون ونزوئلا و لیبی است و همه این اقدامات نشان دهنده تقلاي آمریکا برای جا افتادن در بازار جهانی نفت و صادرات آن است و همین امر باعث تنگاتنگ شدن رقابت در این حوزه شد.

در این مسیر آمریکایی‌ها تلاش کردند تا روس‌ها را به ویژه در مورد پروژه‌های انتقال نفت و گاز روسیه به اروپا تحت تحریم قرار دهند، لذا شرایط جدیدی برای روسیه در بازارهای انرژی به وجود آمد؛ این در حالی بود که سعودی‌ها با این رویه آمریکایی‌ها همکاری کردند.^۳

جالب اینکه در کش و قوس زورآزمایی مسکو - ریاض، کشورهای عضو اوپک پلاس از جمله روسیه دائماً با اعمال محدودیت و کاهش صادرات روزانه نفت خود مواجه بودند، اما کشورهایی مثل آمریکا که عضو اوپک پلاس نبودند نه تنها تولید و صادرات نفت خود را کاهش ندادند بلکه جای خالی کاهش تولید نفت کشورهای عضو اوپک پلاس را نیز پر کردند. در این مرحله بود که روسیه برای کاهش مجدد تولید نفت در ابتدا با عربستان به توافق نرسید که از این طریق بتوانند به سایر کشورها از جمله آمریکا هم برای کاهش صادرات فشار وارد کنند تا آنها هم محدودیت‌ها در بازارهای بین‌المللی نفت را بپذیرند. چرا که کاهش قیمت نفت در این شرایط به ضرر آمریکایی‌ها خواهد بود. چون آمریکایی‌ها برای استخراج نفت شیل نیازمند نفت بالای ۵۰ دلار هستند و اگر قیمت نفت زیر ۵۰ دلار باشد تولید و استخراج نفت شیل مقرون به صرفه نخواهد بود. به همین دلیل ترامپ طی دو سه هفته اخیر تلاش کرد که با طرف‌های روسی و سعودی وارد مذاکره شود و به نوعی شرایط را به نحوی برگرداند که کشورها مجاب به پذیرش کاهش تولید نفت شوند.

^۱ - دولت‌ها و رژیم‌های نیابتی که باعث جاه طلبی‌های محلی و یا منطقه‌ای می‌شوند.

^۲ - نفت و آینده پراکسی‌ها در منطقه، منوچهر شفیعی، مطالعات افغانستان، ۷، آوریل، ۲۰۲۰

^۳ - رایزنی‌ها برای کاهش تولید نفت ادامه دارد؛ شعیب بهمن، خبرگزاری دانشجو، ۱۳۹۹/۱/۲۴

پشت پرده جنگ نفتی مسکو - ریاض^۱

- ترامپ نوع نگاه نفتی آمریکا به عربستان را تغییر داد و به ریاض پیشنهاد داد به جای خارج کردن آمریکا از بازار، یک اتحاد نفتی جدید بین واشنگتن - ریاض ایجاد کند تا هم مشتریان سنتی حفظ شوند و هم آمریکا در بازار جدید حضور پیدا کند.
- به مرور زمان روس‌ها متوجه این اتحاد نانوشته و تبانی دو طرف شدند. مخالفت روسیه به کاهش تولید نفت، به همین دلیل بود.
- روس‌ها با کاهش تولید نفت موافقت نکردند تا هم سعودی‌ها و هم آمریکایی‌ها را آسیب‌پذیر کنند. اگر قیمت نفت کاهش پیدا کند بی‌شک تولید نفت شیل برای آمریکا مقرون به صرفه نخواهد بود و شرکت‌های بزرگ تمایلی برای سرمایه‌گذاری پیدا نخواهند کرد.
- کاهش قیمت نفت می‌تواند به سیاست‌های عربستان در حوزه انرژی و حوزه‌های دیگر ضربه بزند. به خصوص اینکه آنها درگیر یک جنگ چند ساله با یمن هم هستند.
- روس‌ها از عدم توافق با عربستان، این هدف را دنبال می‌کردند که بتوانند اتحاد نفتی سعودی و آمریکا را از بین ببرند و نفت شیل را از مقرون به صرفه بودن خارج کنند.
- پیش از این در اوپک، کشورها توافق می‌کردند که تولید نفتی‌شان را کاهش دهند. این کاهش عملاً به کاهش عرضه جهانی منجر نمی‌شد چرا که هر چه در اوپک و اوپک پلاس تولید کاهش داده می‌شد، از آن طرف آمریکایی‌ها آن میزان نفت را در بازارهای بین‌المللی جبران می‌کردند. در حال حاضر با این عملکرد روس‌ها، سایر کشورها هم ناگزیر شدند به میدان بیایند. سیاست روس‌ها در ست بود و موفق عمل کردند.
- آمریکایی‌ها دست کم در ۲ سال اخیر تلاش گسترده‌ای انجام دادند تا بتوانند کشورهای دیگری که به صورت سنتی تولیدکننده نفت بودند را از مدار صادرات خارج کنند و جایگزین آنها شوند. اگر روس‌ها موفق شوند محدودیت صادراتی برای آمریکایی‌ها به وجود بیاورند، این سیاست می‌تواند به تمامی کشورهای صادرکننده کمک کند که حداقل به همان میزانی که تا به حال تولید می‌کردند، بازار داشته باشند و ناچار نشوند؛ با فشارهای سیاسی، اقتصادی و نظامی و امنیتی از بازار خارج شوند.

^۱ جنگ نفتی مسکو به نفع اوپک، مصاحبه شعیب بهمن با روزنامه فرهیختگان، ۱۳۹۹/۱/۱۹

وبینار ۹ آوریل

همان‌طور که ذکر شد کشورهای عضو و غیر عضو اوپک روز ۲۱ فروردین پس از تنش‌های بسیار میان روسیه و عربستان، در نهایت نشستی را برای رایزنی در خصوص سطح تولید نفت خام برگزار کردند و این نشست که به دلیل شیوع ویروس کرونا، به صورت ویدئو کنفرانس برگزار شد، در نهایت به توافق کاهش روزانه ۱۰ میلیون بشکه نفت خام اعضای اوپک پلاس منتج شد. بر اساس آخرین گزارش‌ها، سهم عربستان سعودی و روسیه از این کاهش ۱۰ میلیون بشکه‌ای در روز به ترتیب ۳،۳ و ۲ میلیون بشکه است. ایران، ونزوئلا و لیبی به دلیل تحریم، از کاهش سطح تولید نفت خام مستثنی هستند.

اگرچه این توافق مستقل از کشورهایی مانند آمریکا^۱ و کانادا است، اما اعضای اوپک پلاس انتظار دارند که این کشورها و دیگر اعضای گروه ۲۰ نیز نسبت به کاهش تولید نفت خود اقدام کنند.

لیکن گفته می‌شود که مکزیک^۲ و برخی از کشورهای دیگر با این توافق مخالفت کرده‌اند. هر چند به نظر می‌رسد که این مخالفت مانعی بر سر راه اجرای توافق اوپک پلاس است، لیکن "توافق نهایی اوپک پلاس" این مشکل را حل کرد.

لحظاتی پس از آغاز نشست اوپک پلاس رسانه‌ها از توافق عربستان و روسیه بر سر کاهش تولید نفت خام خبر دادند که این امر موجب شد تا قیمت نفت خام با افزایشی ۱۰ درصدی همراه شود، اما پس از پایان یافتن نشست، قیمت نفت خام در بازارهای جهانی با کاهشی شدید مواجه شد؛ نفت وست تگزاس اینترمدیت با کاهشی ۹،۳ درصدی ۲۲،۵۷ دلار به ازای هر بشکه و نفت خام برنت نیز با ۴،۱ درصد کاهش، ۳۱،۴۸ دلار به ازای هر بشکه معامله شدند.^۳

توافق نهایی اوپک پلاس

نشست فوق العاده یکشنبه ۲۴ فروردین‌ماه (۱۲ آوریل) در واقع ادامه نشست روزهای پنجشنبه و جمعه (۲۱ و ۲۲ فروردین‌ماه) بود. نشستی که در آن به‌رغم توافق کاهش ۱۰ میلیون بشکه‌ای عرضه روزانه نفت، اجرایی شدن آن به دلیل مخالف مکزیک^۴، با مانع روبرو شده بود. لذا در این نشست توافق شد عرضه نفت کشورهای عضو و غیر عضو اوپک طی ماه‌های مه و ژوئن، روزانه ۱۰ میلیون بشکه (آمریکا به جای مکزیک روزانه ۳۰۰ هزار بشکه از تولید خود می‌کاهد) کاهش یابد.

در این نشست فوق العاده همچنین مقرر شد؛ برای ۲ ماه مه و ژوئن ۱۰ میلیون بشکه از عرضه کم شود؛ در ۶ ماه بعد از آن، عرضه روزانه ۸ میلیون بشکه کاهش یابد و طی ۱۶ ماه پس از آن، یعنی از ابتدای سال ۲۰۲۱ تا آوریل ۲۰۲۲ نیز روزانه ۶ میلیون بشکه از عرضه نفت کاسته خواهد شد.

البته وزیران نفت و انرژی G20 نیز قبول کرده‌اند روزانه سه میلیون و ۷۰۰ هزار بشکه از عرضه نفت را به مدت یک سال کاهش دهند و ترتیبات این توافق نیز با هماهنگی آژانس بین‌المللی انرژی (IEA) مشخص می‌شود. ضمن اینکه عربستان، کویت و امارات نیز به صورت داوطلبانه افزون بر کاهش‌های اتخاذ شده، روزانه حدود ۲ میلیون بشکه دیگر نیز از عرضه خود کم خواهند کرد. این توافق از یکم مه ۲۰۲۰ (۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۹) اجرایی خواهد شد.^۵

^۱ - «دونالد ترامپ»، رئیس‌جمهور آمریکا، طی یک کنفرانس خبری از گفت‌وگوی تلفنی خود با «ولادیمیر پوتین»، رئیس‌جمهور روسیه و «سلمان بن عبدالعزيز»، پادشاه عربستان سعودی، درباره نفت خبر داد.

^۲ - در همین راستا «الکساندر نواک»، وزیر انرژی روسیه، در اظهاراتی ضمن تاکید بر ضرورت اقدام فوری برای ایجاد ثبات در بازار نفت، گفت که کشورهای بیشتری باید در این امر مشارکت داشته باشند و «عبدالعزیز بن سلمان»، وزیر انرژی عربستان سعودی، نیز در جریان مصاحبه‌ای اعلام کرده که توافق اوپک پلاس منوط به پیوستن مکزیک است.

^۳ - آخرین تحولات بازار نفت؛ از توافق اوپک پلاس برای کاهش سطح تولید تا نوسان شدید قیمت‌ها، خبرگزاری میزان، ۱۳۹۸/۱/۲۲

^۴ - بر اساس تقسیم‌های توافق اولیه قرار بود مکزیک روزانه ۴۰۰ هزار بشکه از عرضه نفت خود بکاهد که وزیر انرژی این کشور قبول نداشت. در این مدت صحبت‌هایی شد و قرار شد مکزیک در ماه‌های مه و ژوئن روزانه ۱۰۰ هزار بشکه از عرضه نفت خود کم کند و گفتند بقیه آن را آمریکا قبول داده است از جانب مکزیک کم کند.

^۵ - برگرفته از توافق اوپک پلاس مانع افت قیمت نفت نمی‌شود، بانکداری اسلامی، ۱۳۹۹/۱/۲۶ و جزئیات توافق نهایی کاهش تولید اوپک پلاس از زبان وزیر نفت، سایت وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۹/۱/۲۵

واکنش بازار پس از توافق نهایی اوپک پلاس

ب. سقوط بورس های عربی

الف. جهش نفت آمریکا

الف. جهش نفت آمریکا

صبح دوشنبه ۲۰ آوریل (۲۵ فروردین ماه)، به دنبال نهایی شدن توافق نهایی اوپک پلاس برای کاهش تولید ۹,۷ میلیون بشکه‌ای نفت، قیمت‌های نفت خام جهش کردند. در ساعات اولیه این روز، قیمت پیش‌خرید هر بشکه نفت خام نیمه‌سنگین تگزاس غرب آمریکا، دابلیوتی‌آی، با ۵,۳۲ درصد جهش، به ۲۳,۹۷ دلار و قیمت پیش‌خرید هر بشکه نفت خام برنت، بنچ‌مارک بین‌المللی قیمت نفت، با ۴,۳۵ درصد جهش، به ۳۲,۸۵ دلار رسید.^۱

این در حالی است که شاخص نفت آمریکا در ابتدای معاملات امروز پیش از انتشار خبرها در محدوده منفی قرار داشت و سپس در واکنش اولیه به اخبار توافق تا ۸ درصد جهش کرد.

"ادمورس"، استراتژیست بازار کالا در سیتی‌گروپ، می‌گوید: این توافق تأثیری بزرگ بر قیمت‌های نفت خام خواهد گذاشت و کمک می‌کند تا قیمت‌ها در نیمه دوم امسال به حدود ۴۵ دلار برسند.^۲

ب. سقوط بورس های عربی

بازار بورس شش کشور عربی حوزه خلیج فارس با وجود افزایش امیدها برای بازگشت رونق اقتصادی پس از توافق مهم اوپک‌پلاس برای کاهش ۱۰ میلیون بشکه‌ای نفت در روز، معاملات روز دوشنبه را با سقوط شاخص خود به پایان رساندند.

شاخص بازار بورس ابوظبی امارات شاهد سقوط ۱,۵۶ درصدی بود؛ در این میان "شرکت ملی مصالح ساختمانی ابوظبی" و "بانک ابوظبی الاول" به ترتیب با کاهش ۴,۴۸ و ۵ درصدی ارزش سهام شاهد بیشترین سقوط بودند.

بازار مالی دبی نیز از دیگر بازارهایی بود که معاملات خود را با سقوط شاخص خود به میزان ۴,۱۶ درصد پایان داد. بانک مشهور "امارات ان‌بی‌دی" در این میان سقوط ۳,۴ درصدی را ثبت کرد.

شاخص بورس عربستان هم شاهد کاهش ۰,۸۹ درصدی بود؛ شرکت نفت سعودی (آرامکو) با وجود ایجاد امیدهای فراوان پس از توافق مهم میان عربستان و روسیه و کشورهای صادرکننده نفت برای کاهش تولیدات خود، روز دوشنبه شاهد سقوط ۱,۷۴ درصدی ارزش سهام خود بود.^۳

بورس قطر هم از این روند در امان نماند و شاخص بورس این کشور کاهش ۰,۷۱ درصدی را ثبت کرد؛ در این میان "بانک ملی قطر" به عنوان بزرگ‌ترین بانک کشورهای عربی حوزه خلیج فارس سقوط ۲,۳ را ثبت کرد.

بازار بورس بحرین و بازار اول بورس کویت هم به ترتیب معاملات روز دوشنبه خود را با کاهش ۰,۹۴ و ۰,۸۷ درصدی پایان دادند. در این میان تنها شاخص بازار بورس مسقط عمان بود که روز دوشنبه شاهد رشد ۱,۴۶ درصدی بود.

^۱ - این در حالی است که قبل از آن و در روز جمعه اول فروردین ماه سال جاری (۲۰۲۰ مارس) قیمت پیش‌خرید هر بشکه نفت خام تگزاس غرب آمریکا، دابلیوتی‌آی، ۲,۷۹ دلار یا ۱۱,۰۶ درصد سقوط کرد و به ۲۲,۴۳ دلار بازگشت. قیمت پیش‌خرید هر بشکه نفت خام برنت، بنچ‌مارک بین‌المللی قیمت نفت، ۱,۴۰ دلار یا ۵,۲ درصد سقوط کرد تا در ۲۶,۹۸ دلار بسته شود.

^۲ - قیمت نفت با نهایی شدن توافق اوپک پلاس ۵ درصد جهش کرد، پایگاه خبری بازار سرمایه (سنا) به نقل از سی‌ان‌بی‌سی، ۱۳۹۹/۱/۲۵

^۳ - علاوه بر حوزه نفت و انرژی، سهام برخی بانک‌های سعودی هم روند نزولی به خود گرفتند؛ بانک "الراجحی" عربستان در این میان سقوط ۱,۶۵ درصدی را در ارزش سهام خود ثبت کرد.

در مجموع، تولید اوپک که در زمان حاضر ۲۶ میلیون و ۶۸۳ هزار بشکه در روز است، با کاهش بیش از ۶ میلیون بشکه ای به ۲۰،۵ میلیون بشکه می‌رسد.

کشورهای غیر اوپکی حاضر در توافق نیز که ۱۷،۱ میلیون بشکه نفت در روز تولید می‌کردند، حالا با این توافق حدود چهار میلیون بشکه از نفت خود را از بازار خارج می‌کنند و تولیدشان به ۱۳،۲ میلیون بشکه خواهد رسید.^۱

جمع بندی

رقابت‌های نفتی و سقوط قیمت نفت و همچنین شوک وارد شده به اقتصاد جهانی در پی شیوع بیماری کرونا، سبب بلا تکلیفی در بازار شده است و بر کسی روشن نیست که شرایط ناشی از شیوع این بیماری تا چه زمانی ادامه می‌یابد و این سؤال بی‌پاسخ، به سقوط قیمت‌ها دامن زده است. کرونا از مصرف و به تبع آن تقاضا در بازارهای جهانی کاسته است. کاهش چشمگیر مصرف سوخت هواپیما و تعطیلی شماری از پالایشگاه‌ها نمونه‌هایی از دلیل کاهش تقاضا است. هر چند شاید در نگاه اول تصور شود که این اتفاق و همزمانی آن با تلاش ریاض برای تسخیر هر چه بیش‌تر بازار و جنگ نفتی روسیه - عربستان تشدید شد، اما با تورقی بر پیشینه موضوع، مشخص می‌شود که ورود برخی کشورهای جدید نفتی بر بفرنج شدن موضوع افزوده است. لذا پایانِ فصول سرد بازارهای جهانی نفتی^۲، نه تنها در گرو رهایی از ویروس کروناست، بلکه "اتخاذ و عملیاتی کردن نقشه راهی" را می‌طلبد تا رقبای جدید نفتی نتوانند جای اوپک و اوپک پلاس بگذارند. شاید در وهله نخست به نظر آید که توافق نهایی اوپک پلاس در واقع پایان زنگ خطر اول بود، اما واکنش بازار پس از توافق نهایی آن بیش از پیش بیانگر این موضوع بود که کشورهای جدید صادرکننده نفت با جهش قیمت برنده این میدان بودند. از این رو برخی نشانه‌ها از جمله؛ سقوط بورس‌های عربی و جهش قیمت نفت آمریکا، حکایت از آن دارد که زنگ هشدار شروع «جنگ قیمتی» به صدا درآمده است.

در مجموع باید اذعان داشت که کاهش تقاضا و در پی آن کاهش قیمت نفت به دلیل شیوع کرونا و کاهش رشد اقتصادی کشورهای به‌ویژه چین، در کنار هزینه‌های تحمیلی ناشی از آن جهان را در وضعیت پیچیده و مبهم امنیتی قرار داده است. چنین ابهامی می‌تواند موجب تقویت کشورهای جدید نفتی و تضعیف و به حاشیه کشاندن کشورهای سنتی صادرکننده نفت شود.

سقوط ۱۱ درصدی قیمت نفت در پایان معاملات بیستم مارس بازارهای جهانی که روند ثبت بدترین عملکرد ماهیانه تاریخ خود را داشت، به نوعی بیانگر این موضوع بود که صرف کاهش تولید نفت، نمی‌تواند عاملی برای تثبیت و جلوگیری از افت قیمت نفت شود. از این رو دو موضوع مهم است، در وهله نخست "اتحاد و اتفاق" کشورهای سنتی تولیدکننده نفت و سپس عزم جدی آنان برای اتخاذ "راهکارهای نوآورانه و اثربخش" برای مقابله و مواجهه با سیاست‌های یکجانبه گرایانه و مخل بازار حامل انرژی است که شاید منجر به ثبات در بازار جهانی انرژی باشد.

^۱ - با وجود توافق نفتی در اوپک پلاس بورس‌های عربی خلیج فارس سقوط کرد، خبرگزاری برنا به نقل از خبرگزاری آنا، ۱۳۹۹/۱/۲۵